

ภาคผนวก

นิพนธ์ต้นฉบับ

Prince of Songkhla University
Pattani Campus

ชื่อวิทยานิพนธ์ ศึกษาเปรียบเทียบการอนุญาตตุลาการในกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย

ผู้เขียน นายซาฟารี เหาะใบ

สาขาวิชา อิสลามศึกษา

ปีการศึกษา 2561

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) หลักการอนุญาตตุลาการตามกฎหมายอิสลาม 2) หลักการอนุญาตตุลาการตามหลักกฎหมายไทย 3) เปรียบเทียบหลักการอนุญาตตุลาการตามหลักกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในรูปแบบวิจัยเอกสาร (Document Research) เป็นการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบสาระสำคัญจากการรวบรวมข้อมูลจากอัลกุรอาน อัสสุนนะฮ์ ประกอบกับตำราอรรถาธิบายอัลกุรอาน ตำราอธิบายอัลหะดีษ ตลอดจนตำรากฎหมายอิสลาม พระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ.2545 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง คำอธิบายพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ.2545 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุญาตตุลาการในกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย

ผลการศึกษวิจัยพบว่า 1) การอนุญาตตุลาการตามกฎหมายอิสลามนั้นมีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สังคมมนุษย์ยุคก่อนอิสลาม จนกระทั่งในยุคอิสลามได้มีการบัญญัติรูปแบบของการอนุญาตตุลาการไว้ในอัลกุรอาน อัสสุนนะฮ์ โดยกฎหมายอิสลามได้กำหนดองค์ประกอบและเงื่อนไขต่างๆของการอนุญาตตุลาการไว้ 2) การอนุญาตตุลาการตามหลักกฎหมายไทยนั้นมีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สังคมมนุษย์ยุคโบราณเช่นเดียวกับการอนุญาตตุลาการในกฎหมายอิสลาม และมีวิวัฒนาการเรื่อยมาจนกระทั่งได้มีบัญญัติรูปแบบการอนุญาตตุลาการไว้ในพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2545 ซึ่งเป็นกฎหมายอนุญาตตุลาการที่อยู่ในปัจจุบัน โดยพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2545 ได้กำหนดองค์ประกอบและเงื่อนไขต่างๆของการอนุญาตตุลาการไว้อย่างชัดเจน 3) เมื่อเปรียบเทียบหลักการอนุญาตตุลาการตามหลักกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทยแล้ว ปรากฏว่าการอนุญาตตุลาการในกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทยมีความสอดคล้องกันในหลายประเด็นเช่น การแต่งตั้งอนุญาตตุลาการนั้นจำต้องได้รับความยินยอมจากคู่พิพาททั้งสองฝ่าย เป็นต้น แต่ยังมีบางประเด็นที่มีความแตกต่างกัน เช่น ประเด็นบทบัญญัติที่สามารถระงับข้อพิพาททางอนุญาตตุลาการได้ คุณสมบัติบางประการของอนุญาตตุลาการ เป็นต้น จึงสามารถนำหลักการอนุญาตตุลาการอิสลามมาปรับใช้กับบริบทสังคมไทยตามกฎหมายไทย เพื่อให้ประชาชนยอมรับและเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรม อันจะส่งผลต่อความผาสุกของสังคมโดยรวมต่อไปได้

Thesis Title	A Comparative Study of the Arbitration in Islamic Law and Thai Law
Author	Mr.Safari Hohbai
Major Program	Islamic Studies
Academic Year	2018

ABSTRACT

This research's objectives were 1) to study arbitration principles in Islamic law 2) to study arbitration principles according to Thai law 3) to compare arbitration principles according to Islamic law and Thai law. The research methodology was qualitative as: document research, a comparative analysis by collecting information from the Quran, the Sunnah and the Qur'anic texts The textbook describes Al Hadith As well as Islamic law texts Arbitration Act, BE 2545 (2002) Code of Civil Procedure Description of the Arbitration Act BE 2545, documents and research related to arbitration in Islamic law and Thai law

The results of the research found that 1) there was arbitration since pre-Islamic society in form of Islamic law until in the Islamic era that was a form of arbitration in the Qur'an, the Sunnah, which the Islamic law has defined the elements and conditions of the arbitration. 2) there was arbitration under Thai law since Ancient human society as well as arbitration in Islamic law, further it evolved until establishment in the Arbitration Act BE 2545, which is the current arbitration law By the Arbitration Act BE 2545, clearly defines the elements and conditions of the arbitration. 3) the comparison arbitration principles between to Islamic law and Thai law, it appears that arbitration in Islamic law and Thai law is consistent in many points such as the appointment of such arbitrators requires consent from both parties. In contrast, there are differently points such as the provisions that can be arbitrarily disputed. Therefore, there are some qualifications of arbitrators able to apply Islamic arbitration principles in the Thai society context according to Thai law, further acceptable and trust in the justice system, which can affect the well-being of society as a whole.

موضوع البحث	دراسة مقارنة بين التحكيم في الشريعة الإسلامية والقانون التايلاندي
الباحث	سفري هؤباي
التخصص	الدراسات الإسلامية
العام الجامعي	1440 هجرية

مستخلص البحث

يهدف هذا البحث إلى (1) دراسة قواعد التحكيم في الشريعة الإسلامية. (2) دراسة قواعد التحكيم في القانون التايلاندي. (3) دراسة مقارنة بين قواعد التحكيم في الشريعة الإسلامية والقانون التايلاندي. وقد اعتمد الباحث في جمع المعلومات على جانبين النظري والميداني في تحليل المعلومات، ومقارنة البيانات الأساسية، وأما المصادر الأساسية في الشريعة الإسلامية، القرآن الكريم، والسنن النبوية، وكتب التفسير، وكتب شروح الأحاديث، وأمهات كتب الشريعة الإسلامية وغيرها. وأما ما يختص بالقانون التحكيم التايلاندي لعام 2545 ب، فالمرجع الأساسي معتمد على قانون الإجراءات المدنية، ودليل شرح قانون التحكيم التايلاندي لعام 2545 ب، والمذكرات، والدراسات السابقة عن التحكيم في الشريعة الإسلامية والقانون التايلاندي. ومن خلالها توصل الباحث إلى النتائج التالية :-

(1) أن التحكيم في الشريعة الإسلامية (بعد الرجوع إلى كتب التاريخ) بدأ منذ عهد المجتمع الإنساني قبل الإسلام، إلى عهد الإسلام الذي طُبِّقَ التحكيم في القرآن الكريم والسنة النبوية، حيث بدأ بوضع مقومات التحكيم وشروطه. (2) أن التحكيم في القانون التايلاندي (بعد الرجوع إلى كتب التاريخ) حيث بدأ منذ عهد المجتمع الإنساني القديم، واستمر القانون التحكيم التايلاندي في التطور والتعديل إلى عام 2545 ب. وهو المستخدم اليوم، وقد وضع له مقومات التحكيم وشروطه. (3) ومن نتائج دراسة مقارنة بين قواعد التحكيم في الشريعة الإسلامية والقانون التايلاندي، أن هناك وجه تشابه بينهما كثير في بعض القضايا منها تولية التحكيم لا بد رضا المتخاصمين، إلا أن هناك بعض القضايا التي لم تتوافق في التحكيم، منها قضية تسوية المنازعات التحكيمية، وبعض من صفات الحاكم، لذا يرى الباحث أن من الإمكان استخدام قواعد التحكيم المستنبطة من الشريعة الإسلامية تُطَبَّقُ في القانون التحكيم التايلاندي، مع مراعاة ظروف المجتمع التايلاندي، والعمل على الاعتراف به في المحاكم ولوائح قوانين الدولة، الذي يحقق صورة التعاون والتعايش السلمي ويضمن حقوق الإنسانية

1. บทนำ

ความขัดแย้งในสังคมมนุษย์เป็นเรื่องปกติที่พบเห็นได้ทุกวันตั้งแต่เรื่องเล็กน้อยจนกระทั่งเรื่องราวใหญ่โต ความขัดแย้งบางกรณีไม่ต้องอาศัยกฎหมายบ้านเมืองในการระงับความขัดแย้ง เพียงแต่อาศัยการพูดจาทำความเข้าใจกันก็อาจทำให้ความขัดแย้งยุติลงได้ แต่ถ้าความขัดแย้งรุนแรงถึงขั้นโต้แย้งสิทธิของผู้อื่น ความขัดแย้งเหล่านั้นจะกลายเป็นข้อพิพาท ทำให้ฝ่ายที่ถูกโต้แย้งสิทธิสามารถใช้อกฎหมายมาเป็นเครื่องมือเพื่อยุติข้อพิพาทเหล่านั้น (ธวัชชัย สุวรรณพานิช, 2557:1) ซึ่งความขัดแย้งนั้นเกิดได้ในทุกสังคม ไม่ว่าจะชาติหรือศาสนาใดก็ตาม และความขัดแย้งนั้น แม้แต่ในคัมภีร์อัลกุรอานยังได้กล่าวถึงความขัดแย้ง และวิธีการระงับความขัดแย้งไว้อย่างชัดเจน ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ دُلِّكُ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾

(النساء : 59)

ความว่า “ผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงเชื่อฟังอัลลอฮ์ และเชื่อฟังเราะสูลเถิด และผู้ปกครองในหมู่พวกเจ้าด้วย แต่ถ้าพวกเจ้าขัดแย้งกันในเรื่องใด ก็จงนำสิ่งนั้นกลับไปยังอัลลอฮ์ และเราะสูล หากพวกเจ้าศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และ วันอาคีเราะฮ์นั้นแหละเป็นสิ่งที่ดียิ่งและเป็นการกลับไปที่สวยงามยิ่ง”

(อันนิสาอ : 59)

เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นมนุษย์ทุกสังคมจึงมีกระบวนการระงับข้อพิพาทเกิดขึ้น ซึ่งกระบวนการระงับข้อพิพาทเหล่านี้มีหลากหลายวิธีด้วยกันขึ้นอยู่กับกระบวนการในแต่ละสังคม และวิธีระงับข้อพิพาทที่คุ้นเคยกันมากที่สุดนั้นคือ กระบวนการศาล

ธวัชชัย สุวรรณพานิช(2557:1) กล่าวว่า “วิธีการระงับข้อพิพาทที่คุ้นเคยมากที่สุดได้แก่การนำคดีฟ้องต่อศาล ซึ่งประเทศต่างๆจัดตั้งศาลขึ้นมาเพื่ออำนวยความสะดวกแก่คู่พิพาทเหล่านั้น แต่การฟ้องคดีต่อศาลปัญหาบางประการจนเป็นเหตุให้คู่พิพาทต้องล้มเลิกความคิดฟ้องคดีต่อศาล ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ความล่าช้าในการดำเนินคดี ทั้งนี้เพราะศาลเป็นองค์กรที่รัฐจัดตั้งขึ้นมาเพื่อบริการประชาชนทั่วไป คนที่ใช้บริการศาลและการดำเนินการในศาลมีระเบียบแบบแผนมากมาย”

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นทำให้เกิดการระงับข้อพิพาทโดยวิธีอื่นขึ้นมาในสังคมวิธีการอื่นเหล่านี้เรียกว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternative Dispute Resolution: ADR) เพื่ออำนวยความสะดวกในกับสมาชิกในสังคมสามารถระงับข้อพิพาทได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว โดยธวัชชัย สุวรรณพานิช (2557:2) กล่าวว่า “กระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่ได้รับความนิยมในปัจจุบันมี 3 วิธีกร คือ การเจรจา การไกล่เกลี่ย และการอนุญาโตตุลาการ”

นอกจากนั้น ตะวัน มานะกุล (2557: 2) กล่าวว่า “กระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือก (alternative dispute resolution) ซึ่งหมายถึงวิธีการระงับข้อพิพาทที่นอกเหนือไปจากการฟ้องร้องต่อศาล (litigation) ประกอบด้วย 3 รูปแบบ ได้แก่

(1) การเจรจาต่อรอง (negotiation) หมายถึงการที่คู่พิพาทสมัครใจเจรจาต่อรองเพื่อหาข้อตกลงกันเองโดยไม่มีบุคคลที่สามเข้ามาเกี่ยวข้อง

(2) การไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาท (mediation หรือ conciliation) หมายถึงการที่คู่พิพาทสมัครใจให้มีบุคคลที่สามซึ่งเรียกว่า “ผู้ไกล่เกลี่ย” หรือ “ผู้ประนอมข้อพิพาท” เข้ามาช่วยให้เกิดการประนีประนอม ยอมความกัน แต่ไม่มีอำนาจบังคับให้ คู่พิพาทตกลงกัน หรือกำหนดผลลัพธ์ของกระบวนการ

(3) การอนุญาโตตุลาการ (arbitration) หมายถึงการที่คู่พิพาทสมัครใจให้อนุญาโตตุลาการซึ่งหมายถึงบุคคลหรือคณะบุคคลที่เป็นกลางที่มาจากทางเลือกร่วมกันระหว่างคู่พิพาทหรือได้รับการแต่งตั้งตามวิธีการที่คู่พิพาทตกลงกันหรือตามที่กฎหมายกำหนดมาทำหน้าที่พิจารณาชี้ขาดข้อพิพาท โดยผลคำชี้ขาดดังกล่าวจะผูกพันคู่พิพาท หากมีการละเมิดคำชี้ขาดขึ้นภายหลัง ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสามารถฟ้องร้องต่อศาลหรือองค์การของรัฐได้”

พรรณพิมล อุยตระกูล(2553: 24) กล่าวว่า “อนุญาโตตุลาการ คือ วิธีการระงับข้อพิพาทที่คู่กรณีตกลงกันเสมอข้อพิพาทที่เกิดขึ้นแล้ว หรือที่จะเกิดขึ้นในอนาคตให้บุคคลภายนอกซึ่งเรียกว่า “อนุญาโตตุลาการ” มีหน้าที่ทำการพิจารณาชี้ขาดโดยที่คู่กรณีจะผูกพันตามคำวินิจฉัยชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการนั้นๆ ซึ่งเปรียบเสมือนคำพิพากษาของคณะผู้พิพากษาในศาลยุติธรรมนั่นเอง”

การอนุญาโตตุลาการ ถือเป็นวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือก วิธีการหนึ่งที่มีความนิยมอย่างมากในปัจจุบัน ซึ่งมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน ปียะพงษ์ ทองดี(2549 : 11) กล่าวว่า การระงับข้อพิพาทโดยวิธีอนุญาโตตุลาการเป็นวิธีระงับข้อพิพาทอย่างหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในสังคมมนุษย์มาเป็นเวลาช้านาน มีหลักฐานว่าชาวกรีกเป็นชนชาติที่นิยมระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการทั้งในกรณีพิพาทระหว่างรัฐต่างๆด้วย สำหรับในประเทศไทย วิธีระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ โดยปรากฏหลักฐานจากกฎหมายตราสามดวง และจากบทบัญญัติเกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 210 ถึงมาตรา 222 ซึ่งใช้บังคับมาตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พุทธศักราช 2478 เป็นต้นมา

ประเทศไทยนั้นได้มีปรากฏบทบัญญัติอันเกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการมาตั้งแต่ในกฎหมายตราสามดวง และต่อมาได้บรรจุไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งการอนุญาโตตุลาการในกฎหมายทั้งสองฉบับนั้นเป็นการอนุญาโตตุลาการในชั้นศาลเท่านั้น โดยกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอนุญาโตตุลาการนอกศาลนั้นได้ตราพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการครั้งแรกเมื่อพ.ศ. 2530 เป็นผลมาจากการลงนามในอนุสัญญาเกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการ การค้าระหว่างประเทศ ธิวัชชัย สุวรรณ

พาณิชย์(2557:3-4) กล่าวว่า “จำนวนประเทศที่ลงนามในอนุสัญญาเกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการ การค้าระหว่างประเทศที่สำคัญฉบับหนึ่งคือ “Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards” ซึ่งมักจะเรียกกันว่า “New York Convention” อนุสัญญาฉบับนี้ถือเป็นเสาหลักของการอนุญาโตตุลาการการค้าระหว่างประเทศซึ่งมีประเทศลงนามแล้ว 152 ประเทศ อันเป็นข้อพิสูจน์ได้ว่าวิธีการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการเป็นวิธีการที่ได้รับความนิยมสูงที่สุดในปัจจุบัน”

พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการในประเทศไทยใช้ในปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545 และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติที่เปิดโอกาสให้คู่พิพาทสามารถใช้เป็นกระบวนการระงับข้อพิพาท โดยสามารถนำกฎหมายใดมาใช้เป็นเครื่องมือในการพิจารณาข้อพิพาทได้ ทำให้คู่พิพาทที่มีความขัดแย้งกันสามารถนำกฎหมายที่ตนเชื่อมั่นมาใช้ในการระงับข้อพิพาท โดยเฉพาะมุสลิมในประเทศไทยที่ต้องการใช้บทบัญญัติทางกฎหมายอิสลามในการระงับข้อพิพาทของตน ซึ่งเป็นความต้องการของมุสลิมในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 503/2526 โดยมีข้อพิพาทระหว่างมุสลิมทั้งสองฝ่ายเกี่ยวกับการบังคับตามสัญญาอนุญาโตตุลาการที่ทำการซื้อขายโดยคณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร แม้ว่าในขณะนั้นยังไม่มีพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการก็ตาม ซึ่งคดีดังกล่าวศาลฎีกาได้พิพากษาว่า ให้จำเลยต้องปฏิบัติตามคำซื้อขายของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดผู้ทำหน้าที่อนุญาโตตุลาการตามข้อตกลงของโจทก์และจำเลย

โดยประเทศไทยได้ให้ความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมอิสลามอันจะเห็นได้จากการให้อำนาจจุฬาราชมนตรีในฐานะกรมท่าขวาที่มีอำนาจตัดสินคดีความของมุสลิมที่เกิดขึ้นระหว่างมุสลิมด้วยกัน เด่น โต๊ะมีนา (2533:33 อ้างถึงใน หมอชาลี เบ็ญหมัด,2555:19) กล่าวว่า “ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จุฬาราชมนตรีทำหน้าที่เป็นผู้นำด้านกิจการศาสนาอิสลาม และทำหน้าที่ตุลาการรับเรื่องราวร้องทุกข์และตัดสินคดีความของมุสลิมในบังคับ”

การให้จุฬาราชมนตรีในฐานะกรมท่าขวาทำหน้าที่ตุลาการรับเรื่องราวร้องทุกข์และตัดสินคดีความของมุสลิมนั้นเป็นการให้อำนาจพิจารณาคดีเช่นเดียวกับการให้อำนาจแก่ชาวจีนตั้งแต่อดีต ดังที่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้เขียนเกี่ยวกับข้อยกเว้นในการใช้กฎหมายอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่า ดังมีปรากฏไว้ตั้งแต่เดิมที่ศาลกรมท่าซ้ายพิจารณาคดีชาวจีน ศาลกรมท่าขวาพิจารณาคดีชนชาวมุสลิม ศาลทั้งสองตัดสินตามกฎหมายและประเพณีของชนนั้นๆ แต่สำหรับชาวจีนไม่ปรากฏว่ามีกฎหมายหรือประเพณีเรื่องฝ่าฝืนมรดกเป็นการแน่นอน ทางกรมท่าซ้ายจึงใช้กฎหมายบ้านเมืองบังคับ ส่วนชนชาวมุสลิมนับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งมีกฎหมายและประเพณีแน่นอนในเรื่องฝ่าฝืนมรดกศาลกรมท่าขวาจึงใช้กฎหมายอิสลามบังคับ(เด่น โต๊ะมีนา,2532:40)

ณรงค์ ศิริประชนะ (2516:7-8) กล่าวว่า “ประวัติความเป็นมาของกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก ตามที่ใช้บังคับแทนบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเขต4

จังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถสรุปที่มาได้ 2 ประการคือ 1) โดยเหตุที่เป็นบัพัญญูติของศาสนาอิสลาม โดยตรงที่อิสลามศาสนิกทุกคนจำเป็นต้องถือเป็นหลักปฏิบัติอย่างเคร่งครัดอยู่แล้ว ประการหนึ่ง และ 2) โดยหลักรัฐประศาสนโยบายอันสำแดงถึงพระมหากษัตริย์แห่งองค์พระมหากษัตริย์ของชาติไทยที่มีต่อพสกนิกรของพระองค์ นับเป็นประการที่สอง”

ต่อมาเมื่อประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว และ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดก ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2478 ตามพระราชบัญญัติให้ใช้ บรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2477 มาตรา 4 บัญญัติว่า บัพัญญูติแห่งบรรพ 5 ว่าด้วย ครอบครัวและบรรพ 6 ว่าด้วยมรดก ไม่กระทบกระเทือนถึงกฎข้อบังคับสำหรับการปกครองบริเวณเจ็ด หัวเมือง ร.ศ. 120 ในส่วนที่เกี่ยวกับครอบครัวและมรดก ฉะนั้นกฎข้อบังคับสำหรับปกครองบริเวณเจ็ด หัวเมือง ร.ศ.120 ยังคงมีผลใช้บังคับในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูลต่อไป คือ ใช้กฎหมาย อิสลามในการบังคับคดีว่าด้วยครอบครัวและมรดกแก่บุคคลผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามอย่างเต็ม (เด่น โต้ะ มีนา, 2532 : 21)

จากการให้ความสำคัญต่อการใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทย เห็นได้มีการตรา พระราชบัญญัติต่างๆขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือพระราชบัญญัติมีสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 พระราช กฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491 พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติธนาคาร อิสลาม พ.ศ. 2545 เมื่อพิจารณาจากจำนวนกฎหมายที่ทางการไทยได้บัญญัติขึ้นมา เพื่อให้มุสลิมใน ประเทศไทยสามารถใช้กระบวนการยุติธรรมทางกฎหมายอิสลามที่ได้รับการยอมรับจากรัฐไทยมาตลอด แต่ยังมีบางส่วนที่สามารถใช้กฎหมายอิสลามได้เพียงบางส่วนจากกฎหมายอิสลามทั้งหมดเท่านั้น โดยกิตติศักดิ์ ปรกติ และคณะ (2554 : 315-316) กล่าวว่า “กฎหมายอิสลามที่มีการบังคับใช้อย่างต่อเนื่องมีเพียงการ ใช้กฎหมายอิสลามเฉพาะกรณีว่าด้วยกฎหมายครอบครัวและมรดก ซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งอันน้อยนิด เท่านั้น เมื่อเทียบกับกฎหมายอิสลามที่ครอบคลุมวิถีชีวิตมุสลิม อีกทั้งมีการตีความในการบังคับใช้อย่าง เกร่งครัด คือ ให้มีผลบังคับใช้เฉพาะเรื่องครอบครัวและมรดกเท่านั้น”

ด้วยเหตุที่มุสลิมต้องการนำบัพัญญูติอิสลามมาใช้ในชีวิตประจำวัน ปัจจุบันมุสลิมจึงได้ นิยมนำกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกมาใช้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ตาม กฎหมายอย่างคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ซึ่งมีอำนาจ ระงับความขัดแย้งของมุสลิมในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ตามมาตรา 26 (3) และ 35 (7) ตามลำดับ โดยมีมะรอนิง สาแลมิง และ ขอซาลี เบ็ญหมัด (2556: 89) ได้กล่าวถึงการใช้อำนาจของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำ มัสยิดตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ว่า “คณะกรรมการอิสลาม ประจำจังหวัด และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีอำนาจประนีประนอมข้อพิพาทครอบครัวและ

มรดกตามพระราชบัญญัติการบริการองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ซึ่งกระบวนการร้องเรียนและการพิจารณาข้อพิพาทว่าด้วยครอบครัวและมรดกดังกล่าว บางกรณีได้ดำเนินไปในลักษณะการไกล่เกลี่ย บางกรณีเป็นไปในลักษณะการอนุญาโตตุลาการ และบางกรณีเป็นไปในลักษณะการตัดสินหรือพิพากษา”

แม้ปัจจุบันองค์กรทางศาสนาอิสลามจะมีการระงับข้อพิพาทโดยการใช้กระบวนการอนุญาโตตุลาการในการระงับข้อพิพาทแต่ยังไม่มี ความชัดเจนในการทำหน้าที่ระงับข้อพิพาทในลักษณะดังกล่าวแต่อย่างใด โดยมะรอนิง สาแลมิง และคณะ (2554:262) กล่าวว่า “จากการที่อิมามมัสยิดต่างๆ ต้องทำหน้าที่หลายบทบาท ทั้งการไกล่เกลี่ย และการเป็นอนุญาโตตุลาการ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของอิมามมัสยิดต่างๆ นั้น จึงมีลักษณะที่ไม่ชัดเจนเท่าที่ควร ขึ้นอยู่กับอิมามจะให้ความสำคัญกับบทบาทใดเป็นหลัก”

เมื่อการระงับข้อพิพาทดังกล่าวของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีหลายรูปแบบรวมทั้งการใช้กระบวนการทางอนุญาโตตุลาการของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ซึ่งมะรอนิง สาแลมิง และคณะ (2555 : 86) ได้สรุปแนวทางการปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายและระเบียบที่ส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามบทบัญญัติศาสนาอิสลามไว้ว่า “การใช้พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 มาตรา 41 และ 42 ที่บัญญัติให้คำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการผูกพันคู่พิพาท ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดอาจดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามในฐานะอนุญาโตตุลาการ ก็ได้”

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่ากระบวนการระงับข้อพิพาทของมุสลิมในประเทศไทยยังมีความไม่ชัดเจน ซึ่งกระบวนการอนุญาโตตุลาการถือเป็นกระบวนการระงับข้อพิพาทอีกแนวทางหนึ่งที่มุสลิมในประเทศไทยสามารถนำบทบัญญัติอิสลามมาใช้ในการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น แต่ยังไม่มีการศึกษาวิธีการ และกระบวนการระงับข้อพิพาททางอนุญาโตตุลาการ โดยเฉพาะการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการอิสลามให้ชอบด้วยกฎหมายของรัฐซึ่งมีพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545 เป็นกฎหมายหลักที่ใช้พิจารณาในกระบวนการอนุญาโตตุลาการของประเทศไทย โดยอาจนำเอาวิธีการระงับข้อพิพาททางอนุญาโตตุลาการตามกฎหมายอิสลามมาปรับใช้ให้สอดคล้องกฎหมายไทย

ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญดังกล่าวจึงต้องการ “ศึกษาเปรียบเทียบการอนุญาโตตุลาการตามกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย” ในประเด็น ประวัติความเป็นมาของอนุญาโตตุลาการ องค์ประกอบและเงื่อนไขของอนุญาโตตุลาการ คำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ เพื่อสามารถนำผล การศึกษามาเป็นแนวทางการปรับใช้ในการระงับข้อพิพาททางอนุญาโตตุลาการในประเทศไทยให้เหมาะสมต่อไป

2.วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้มีดังนี้

1. เพื่อศึกษาการอนุญาตตุลาการในกฎหมายอิสลาม
2. เพื่อศึกษาการอนุญาตตุลาการในกฎหมายไทย
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการอนุญาตตุลาการในกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย

3. ความสำคัญและประโยชน์

ความสำคัญ และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัยนี้มีดังนี้

1. ทราบถึงการอนุญาตตุลาการในกฎหมายอิสลาม
2. ทราบถึงการอนุญาตตุลาการในกฎหมายไทย
3. สามารถเปรียบเทียบการอนุญาตตุลาการในกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย
4. สามารถไปเป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางเลือกได้
5. สามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการอนุญาตตุลาการอิสลามในประเทศไทย
6. สามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดตั้งสถาบันอนุญาตตุลาการอิสลามในประเทศไทยได้
7. สามารถนำไปพัฒนากระบวนการอนุญาตตุลาการในประเทศไทยได้

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบการอนุญาตตุลาการในกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย ” ผู้วิจัยจะศึกษาเกี่ยวกับหลักการของการอนุญาตตุลาการในกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย โดยแยกประเด็นต่างๆดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของการอนุญาตตุลาการ
2. องค์ประกอบและเงื่อนไขของการอนุญาตตุลาการ

โดยผู้วิจัยทำการศึกษาหลักการอนุญาตตุลาการอิสลามจากคัมภีร์อัลกุรอาน อัลหะดีษ ทัศนะของบรรดานักปราชญ์อิสลาม งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ วารสาร หนังสือ และตำราเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นเอกสาร ตำราชั้นปฐมภูมิ ตำราชั้นทุติยภูมิ เป็นหลักการเปรียบเทียบโดยการนำเอาพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ.2545 ที่เกี่ยวกับการอนุญาตตุลาการในด้านที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ข้อกฎหมาย กฎเกณฑ์ และประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

5. วิธีดำเนินการวิจัย

5.1 ระเบียบวิธีวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Document Research) โดยการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบสาระสำคัญจากหลักฐานต่อไปนี้

1. อัลกุรอาน และอัลหะดีษ โดยใช้หนังสือตีพิมพ์อัลกุรอาน และหนังสืออธิบายอัลหะดีษ ประกอบ เช่น ตีพิมพ์กรฎุบี๊ ซาเราะฮ์อัลนาวาเวีย อะลา มุสลิม เป็นต้น
2. เอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ ตำรากฎหมายอิสลาม พระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ.2545 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และคำอธิบายพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ.2545 เช่น หนังสือ Aqd al-Taḥkim fi al-Fiqh wa al-Qanun al-Wad'iy หนังสือคำอธิบายพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2545 เป็นต้น
3. เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการอนุญาตตุลาการในอิสลาม และในกฎหมายไทย เช่น บทความเรื่อง Attahkem al-shar'ewa al-ghanun fi asri al-hadir งานวิจัยเรื่องการคัดค้านอนุญาตตุลาการ

5.2 ขั้นตอนการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการดำเนินการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการอนุญาตตุลาการ ประวัติและพัฒนาการของการอนุญาตตุลาการทั้งในกฎหมายอิสลาม และกฎหมายไทย โดยค้นคว้าจากตำราและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเพื่อรวบรวมแนวคิด หลักเกณฑ์ เพื่อนำไปเรียบเรียงวิเคราะห์และสังเคราะห์ต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 ทำการวิจัยโดยค้นคว้าจากตำราและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเพื่อรวบรวมแนวคิด และหลักเกณฑ์ต่างๆในกฎหมายอิสลาม โดยสำรวจทัศนคติของนักวิชาการอิสลามเพื่อนำไปเรียบเรียงวิเคราะห์ต่อไป และหากมีทัศนคติของนักวิชาการอิสลามที่ขัดแย้งกันผู้วิจัยจะนำเสนอที่คนละต่าง ๆ ในแต่ละประเด็น และในส่วนของกฎหมายไทยตามพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2545 โดยนำตำราทางกฎหมายมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 รวบรวมข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อหาเปรียบเทียบหลักการการอนุญาตตุลาการในกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย

5.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและหลักการของการเปรียบเทียบ

ผู้วิจัยนำข้อมูลข้างต้นมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทางกฎหมายอิสลามในรูปแบบการวิเคราะห์เชิงพรรณนา และวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (al-Ansari, 1997 : 66-73, 90-92 อ้างในมอชาติ เบ็ญหมัด. 2555: 53) ประกอบกับการวิเคราะห์แบบการใช้เหตุผล (Reasoning) โดยใช้วิธีการ

ของมิลล์ (Mill's Method)¹ ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างข้ออ้าง (Premises) และข้อสรุป (Conclusion) โดยใช้วิธีการทางตรรกะวิทยา (Logic) แบบนิรนัย (Deduction) (วรพล หนูนุ่น, 2011) เป็นการพิสูจน์ข้อความที่มีความน่าเชื่อถือได้มากที่สุดก่อน และนำข้อความที่เชื่อถือได้รองลงมาเข้ามาสนับสนุนข้อความที่มีความน่าเชื่อถือได้มากที่สุด เพื่อเพิ่มน้ำหนักความน่าเชื่อถือของข้อความให้มากขึ้น และแบบอุปนัย (Induction) ซึ่งเป็นการพิสูจน์โดยการอ้างข้อความเฉพาะหน่วย ไปสนับสนุนข้อความที่มีความเชื่อถือรองลงมา

วิธีการเรียงเรียงข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการเรียงเรียงข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้จากเอกสารปฐมภูมิทางกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย และเอกสารในระดับอื่นๆ ทั้งในกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย โดยผู้วิจัยจะอธิบาย ให้ข้อสังเกต และวิจารณ์ตามความเหมาะสม

ส่วนการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบผู้วิจัยใช้วิธีการนำเสนอทัศนะทางกฎหมายอิสลามพร้อมระบุแหล่งที่มา การอ้างแหล่งที่มาของทัศนะทางกฎหมายอิสลามในประเด็นต่างๆ ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการวิจัย

5.4 การสรุปข้อมูล

หลังจากผู้วิจัยได้วิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลโดยใช้วิธีการอ้างเหตุผลอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยทำการสรุป ความเหมือน และความแตกต่าง โดยใช้หลักของความสอดคล้อง (Agreement) หลักของความแตกต่าง (Difference) หลักของความสอดคล้องและไม่สอดคล้อง (Agreement and Disagreement) หลักของส่วนที่เหลือ (Residue) หลักของการแปรผันของตัวแปรร่วมกัน (Concomitant Variation) และนำเสนอเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ที่ทำการวิจัยในอนาคตต่อไป

6. ผลการวิจัย

ผลการศึกษาเปรียบเทียบการอนุญาตตุลาการในกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทยนั้นสามารถสรุปได้ดังนี้

1) ประวัติความเป็นมา

ประวัติความเป็นมาของการอนุญาตตุลาการทั้งในกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทยนั้นสอดคล้องและความแตกต่างกัน ทั้งในด้านนิยามความหมาย และความเป็นมาของการอนุญาตตุลาการดังนี้

1.1) นิยามความหมาย

นิยามความหมายการอนุญาตตุลาการทั้งในกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทยนั้นมีความสอดคล้องกันในการให้นิยามความหมายทางวิชาการ ดังนั้นด้านนิยามความหมายของการ

¹ คือ หลักของความสอดคล้อง (Agreement) หลักของความแตกต่าง (Difference) หลักของความสอดคล้องและไม่สอดคล้อง (Agreement and Disagreement) หลักของส่วนที่เหลือ (Residue) หลักของการแปรผันของตัวแปรร่วมกัน (Concomitant Variation)

อนุญาโตตุลาการนั้นสามารถสรุปได้ว่า การอนุญาโตตุลาการทั้งในกฎหมายไทยและกฎหมายอิสลามมีนิยามความหมายที่สอดคล้องกัน สามารถนำมาปรับและประยุกต์ด้วยกันได้

1.2) ความเป็นมาของการอนุญาโตตุลาการ

ประวัติความเป็นมาของการอนุญาโตตุลาการทั้งในกฎหมายอิสลาม และกฎหมายไทย ล้วนแล้วแต่มีวิวัฒนาการมาจากสังคมมนุษย์ยุคโบราณ และค่อยๆพัฒนาเป็นระบบกฎหมาย กล่าวคือ มีวิวัฒนาการมาจากสังคมมนุษย์ในยุคโบราณ จนกระทั่งได้มีการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการในกฎหมายทั้งสองระบบ เพียงแต่การบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการทั้งสองระบบมีแหล่งที่มา และสาเหตุการบัญญัติกฎหมายที่แตกต่างกัน เนื่องจากการบัญญัติเกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการในกฎหมายอิสลามได้มีการบัญญัติมา 1,400 กว่าปีที่แล้ว โดยการบัญญัติให้มีกระบวนการอนุญาโตตุลาการในกฎหมายอิสลามนั้นเป็นการบัญญัติใช้ให้มีการระงับข้อพิพาททางอนุญาโตตุลาการในเรื่องครอบครัวเป็นประการแรก และสามารถนำไปปรับใช้กับกรณีอื่นได้ แต่การบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการของไทยนั้น แม้ว่าจะมีมาในกฎหมายยุคโบราณอย่างเช่นกฎหมายตราสามดวง หรือแม้แต่ประมวลวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่ก็มีได้เป็นที่นิยมนำมาใช้แต่อย่างใด จนกระทั่งประเทศไทยได้ลงนามในอนุสัญญาไนวยอร์กจึงได้มีการเริ่มร่างพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการขึ้นมาใช้ โดยพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการฉบับแรกได้เกิดขึ้นเมื่อปี 2530 และได้มีการพัฒนาเป็นพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ในปัจจุบัน และสาเหตุการบัญญัติพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการในกฎหมายไทยนั้นเริ่มมาจากกฎหมายที่เกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศจนกระทั่งได้พัฒนามาใช้ในกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ประเด็นอื่น ๆ ในปัจจุบัน

2) องค์ประกอบและเงื่อนไขของการอนุญาโตตุลาการ

องค์ประกอบและเงื่อนไขของการอนุญาโตตุลาการทั้งในกฎหมายอิสลาม และกฎหมายไทย มีทั้งส่วนที่มีความสอดคล้องกัน และส่วนที่มีความแตกต่างกันดังนี้

2.1) กระบวนการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการ

กระบวนการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการทั้งในกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย มีความสอดคล้องกัน คือ คู่พิพาททั้งสองต้องมีความเห็นพ้องกันที่จะมอบข้อพิพาทของตนให้อนุญาโตตุลาการเพื่อระงับข้อพิพาทระหว่างทั้งสอง ถึงแม้ว่ากระบวนการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการทั้งในกฎหมายอิสลาม และกฎหมายไทยจะมีความสอดคล้องกัน แต่ยังคงมีความแตกต่างในกระบวนการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการบางประเด็น ดังนี้

ก. สาเหตุการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการ

สาเหตุการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการตามกฎหมายอิสลาม ไม่ได้จำกัดเพียงกรณีที่มีข้อพิพาทเท่านั้น แต่ในกฎหมายไทยได้บัญญัติให้มีการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการไว้เพียงกรณีที่มีข้อพิพาทเท่านั้น

ดังนั้นในประเด็นสาเหตุการแต่งตั้งอนุญาตตุลาการทางกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทยจึงมีความแตกต่างกัน

ข. การเสนอ และการตอบรับเพื่อการเข้าสู่กระบวนการอนุญาตตุลาการ

ประเด็นการเสนอ และการตอบรับเพื่อการเข้าสู่กระบวนการอนุญาตตุลาการทั้งทางกฎหมายอิสลาม และกฎหมายไทยนั้นมีความสอดคล้อง

ค. ผู้ที่เสนอแต่งตั้งอนุญาตตุลาการ

ประเด็นผู้ที่เสนอแต่งตั้งอนุญาตตุลาการทางกฎหมายอิสลาม และกฎหมายไทยจึงมีความแตกต่างกัน เนื่องจากผู้ที่เสนอแต่งตั้งอนุญาตตุลาการทางกฎหมายอิสลามอาจเป็นคู่พิพาทกันหรือไม่ก็ได้ แต่ผู้ที่เสนอแต่งตั้งอนุญาตตุลาการทางกฎหมายไทยจำเป็นต้องเป็นคู่พิพาทเท่านั้น

ง. บทบัญญัติที่นำเข้าสู่กระบวนการอนุญาตตุลาการ

บทบัญญัติที่นำเข้าสู่กระบวนการอนุญาตตุลาการตามกฎหมายไทย และกฎหมายอิสลามจึงมีความแตกต่างกัน

จ. พยานหลักฐานในกระบวนการแต่งตั้งอนุญาตตุลาการ

ประเด็นหลักฐานในกระบวนการแต่งตั้งอนุญาตตุลาการทั้งในกฎหมายอิสลาม และกฎหมายไทยมีความสอดคล้องกัน

ฉ. วิธีการแต่งตั้งอนุญาตตุลาการ

วิธีการแต่งตั้งอนุญาตตุลาการในกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทยนั้นมีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ การแต่งตั้งอนุญาตตุลาการนั้นสามารถทำสัญญาแต่งตั้งอนุญาตตุลาการได้ทุกขณะไม่ว่าจะมีข้อพิพาทเกิดขึ้นแล้วหรืออาจเกิดขึ้นในอนาคต

2.2) คณะอนุญาตตุลาการ

คณะอนุญาตตุลาการตามกฎหมายอิสลาม และกฎหมายไทยนั้นมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ คณะอนุญาตตุลาการตามกฎหมายอิสลามไม่จำเป็นต้องเป็นจำนวนคี่ แต่คณะอนุญาตตุลาการตามกฎหมายไทยจำเป็นต้องเป็นจำนวนคี่

2.3) คุณสมบัติของอนุญาตตุลาการ

คุณสมบัติของอนุญาตตุลาการทั้งในกฎหมายอิสลาม และกฎหมายไทยมีทั้งที่เป็นคุณสมบัติพื้นฐาน คุณสมบัติทั่วไป และคุณสมบัติเฉพาะ ซึ่งมีทั้งที่สอดคล้องกันและแตกต่างกัน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) คุณสมบัติพื้นฐาน

คุณสมบัติพื้นฐานของอนุญาตตุลาการตามกฎหมายอิสลาม และกฎหมายไทยนั้นมีความสอดคล้องกันทั้งในด้านความยุติธรรม ความเป็นกลาง และความเป็นอิสระของอนุญาตตุลาการ

2) คุณสมบัติทั่วไป

คุณสมบัติทั่วไปของอนุญาโตตุลาการตามกฎหมายอิสลาม และกฎหมายไทยนั้นเป็นคุณสมบัติที่อนุญาโตตุลาการต้องมีตามกฎหมาย โดยสามารถแยกได้ดังนี้

กฎหมายอิสลามนั้น นักกฎหมายอิสลามสำนักกฎหมายต่าง ๆ ได้กล่าวถึงคุณสมบัติทั่วไปของอนุญาโตตุลาการไว้หลากหลายดังต่อไปนี้

1) ด้านศาสนา 2) บรรลุศาสนภาวะ 3) อิสระชน 4) มีความสมบูรณ์ทางร่างกาย 5) เพศชาย 6) คุณสมบัติอื่นๆ เช่น ไม่โอนุมัติให้ผู้ที่เป็นศัตรู หรือคู่พิพาทนั้นเป็นอนุญาโตตุลาการ

ส่วนกฎหมายไทยพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ได้ให้อิสระแก่คู่พิพาทในการกำหนดคุณสมบัติอย่างอื่นของผู้ที่จะมาเป็นอนุญาโตตุลาการตามแต่ความใจสมัครของคู่พิพาทนั้นๆ จะตกลงกันในเรื่องคุณสมบัติทั่วไปของอนุญาโตตุลาการรวมทั้งต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในสัญญาอนุญาโตตุลาการ และต้องเปิดเผยให้คู่พิพาทอีกฝ่ายรับรู้ได้

คุณสมบัติทั่วไปของอนุญาโตตุลาการตามกฎหมายอิสลาม และกฎหมายไทยจึงมีความแตกต่างกัน โดยกฎหมายอิสลามได้กำหนดคุณสมบัติของอนุญาโตตุลาการไว้อย่างละเอียด แต่กฎหมายไทยให้อิสระแก่คู่พิพาทในการกำหนดคุณสมบัติทั่วไปของอนุญาโตตุลาการแต่จำต้องระบุในสัญญาอนุญาโตตุลาการ ซึ่งหากคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่เป็นด้วยกับคุณสมบัติของอนุญาโตตุลาการก็สามารถคัดค้านได้

3) คุณสมบัติเฉพาะ

กฎหมายอิสลามได้กำหนดคุณสมบัติเฉพาะของอนุญาโตตุลาการไว้ว่า ผู้ที่เป็นอนุญาโตตุลาการนั้นจำเป็นต้องมีความสามารถในการวินิจฉัยข้อกฎหมายได้ โดยให้นำเอาคุณสมบัติของผู้พิพากษามาใช้กับอนุญาโตตุลาการ

ส่วนของกฎหมายไทยนั้น การตั้งอนุญาโตตุลาการนั้นขึ้นอยู่กับสัญญาอนุญาโตตุลาการที่คู่พิพาทตกลงกันแต่ตั้งขึ้นมา ดังนั้นคุณสมบัติต่างๆที่นอกเหนือจากที่กฎหมายกำหนดจึงขึ้นอยู่กับคู่พิพาทจะกำหนดขึ้นมา ซึ่งคู่พิพาทอาจกำหนดคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับความเชี่ยวชาญเฉพาะของผู้ที่จะถูกแต่งตั้งเป็นอนุญาโตตุลาการ

ดังนั้นคุณสมบัติเฉพาะของอนุญาโตตุลาการตามกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทยจึงมีความแตกต่างกัน โดยกฎหมายอิสลามจะเน้นในเรื่องความสามารถในการวินิจฉัยข้อกฎหมาย แต่กฎหมายไทยนั้นอนุญาตให้คู่สัญญาระบุคุณสมบัติเฉพาะไว้ในสัญญาอนุญาโตตุลาการ

3) กระบวนการพิจารณาข้อพิพาท

กระบวนการพิจารณาข้อพิพาทของอนุญาโตตุลาการมี 3 ประเด็นคือ การเริ่มกระบวนการระงับข้อพิพาททางอนุญาโตตุลาการ วิธีการดำเนินการ และการสิ้นสุดกระบวนการอนุญาโตตุลาการ

3.1) การเริ่มกระบวนการระงับข้อพิพาท

การเริ่มกระบวนการระงับข้อพิพาททางอนุญาโตตุลาการตามกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทยนั้นมีความสอดคล้องกัน

3.2) วิธีการดำเนินการ

วิธีการดำเนินการพิจารณาทางอนุญาโตตุลาการตามกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย ทั้ง 2 ประเด็น คือ วิธีการพิจารณา และสถานที่ สามารถนำมาเปรียบเทียบได้ดังนี้

2.1) วิธีการพิจารณา

วิธีการพิจารณาโดยส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกัน ซึ่งจะมีข้อแตกต่างกันในประเด็นการรับฟังการสาบานจากคู่พิพาททั้งสองฝ่าย

2.2) สถานที่

ด้านสถานที่ในการพิจารณาทางอนุญาโตตุลาการระหว่างกฎหมายอิสลาม และกฎหมายไทย มีความสอดคล้องกัน

3.3) การสิ้นสุดกระบวนการอนุญาโตตุลาการ

การสิ้นสุดกระบวนการอนุญาโตตุลาการในกฎหมายทั้งสองระบบสามารถนำมาเปรียบเทียบแล้วปรากฏว่ามีทั้งที่สอดคล้องกันและแตกต่างกัน ดังนี้

1- อนุญาโตตุลาการมีค่าตัดสินชี้ขาดเป็นที่เด็ดขาด

การสิ้นสุดกระบวนการอนุญาโตตุลาการด้วยการชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการนั้นจึงมีความสอดคล้องกัน

2- อนุญาโตตุลาการเสียชีวิต

การเสียชีวิตของอนุญาโตตุลาการถือเป็นการสิ้นสุดกระบวนการอนุญาโตตุลาการที่มีสอดคล้องกันระหว่างกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย

3- สิ้นสุดด้วยระยะเวลาสำหรับอนุญาโตตุลาการที่แต่งตั้งโดยศาล

สิ้นสุดด้วยระยะเวลาสำหรับอนุญาโตตุลาการที่แต่งตั้งโดยศาลสิ้นสุดด้วยระยะเวลาสำหรับอนุญาโตตุลาการที่แต่งตั้งโดยศาล

4- คู่พิพาทسابสูญ

คู่พิพาทسابสูญถือเป็นการสิ้นสุดกระบวนการระงับข้อพิพาททางอนุญาโตตุลาการ

5- อนุญาโตตุลาการไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

การที่อนุญาโตตุลาการไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้นั้นถือเป็นการสิ้นสุดกระบวนการระงับข้อพิพาททางอนุญาโตตุลาการที่สอดคล้องกันในกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย

6- คู่พิพาทขอถอนการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการ

การสิ้นสุดกระบวนการระงับข้อพิพาททางอนุญาโตตุลาการโดยการที่คู่พิพาทขอถอนการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการ หรือขอยุติการระงับข้อพิพาททางอนุญาโตตุลาการนั้นมีความสอดคล้องกันทั้งในกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย

7- อนุญาโตตุลาการขอยุติการปฏิบัติหน้าที่

การสิ้นสุดกระบวนการระงับข้อพิพาททางอนุญาโตตุลาการโดยการที่อนุญาโตตุลาการขอยุติการปฏิบัติหน้าที่ เนื่องจากเห็นว่าไม่มีความจำเป็นที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป หรือไม่อาจดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้นั้น มีความสอดคล้องกันในกฎหมายทั้งสองระบบอิสลามและกฎหมายไทย

8- อนุญาโตตุลาการมีความเห็นต่างกัน

การสิ้นสุดกระบวนการระงับข้อพิพาททางอนุญาโตตุลาการด้วยการที่อนุญาโตตุลาการมีความเห็นต่างกันระหว่างกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย

ข้อสรุปจากผลการวิจัยข้างต้นสามารถสรุปออกมาในรูปตารางได้ดังนี้

ประเด็นการเปรียบเทียบ	ผลการเปรียบเทียบ		หมายเหตุ
	สอดคล้อง	แตกต่าง	
1) ประวัติความเป็นมา			
1.1) นิยามความหมาย	✓		
1.2) ความเป็นมาของการอนุญาโตตุลาการ	✓		
2) องค์ประกอบและเงื่อนไขของการอนุญาโตตุลาการ			
2.1) กระบวนการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการ			
1) สาเหตุการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการ		✓	
2) การเสนอ และการตอบรับเพื่อการเข้าสู่กระบวนการอนุญาโตตุลาการ	✓		
3) ผู้ที่เสนอแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการ		✓	
4) บทบัญญัติที่นำเข้าสู่กระบวนการอนุญาโตตุลาการ		✓	
5) พยานหลักฐานในกระบวนการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการ	✓		
6) วิธีการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการ	✓		
7) คณะอนุญาโตตุลาการ		✓	
2.2) คุณสมบัติของอนุญาโตตุลาการ			

ประเด็นการเปรียบเทียบ	ผลการเปรียบเทียบ		หมายเหตุ
	สอดคล้อง	แตกต่าง	
1) คุณสมบัติพื้นฐาน	✓		
2) คุณสมบัติทั่วไป		✓	
3) คุณสมบัติเฉพาะ		✓	
2.3) กระบวนการพิจารณาข้อพิพาท			
1) การเริ่มกระบวนการระงับข้อพิพาททางอนุญาโตตุลาการ	✓		
2) วิธีการดำเนินการ			มีทั้งที่สอดคล้องและแตกต่างกัน
2.1) วิธีการพิจารณา		✓	
2.2) สถานที่	✓		
3) การสิ้นสุดกระบวนการอนุญาโตตุลาการ			มีทั้งที่สอดคล้องและแตกต่างกัน
3.1) อนุญาโตตุลาการมีคำตัดสินชี้ขาดเป็นที่เด็ดขาด	✓		
3.2) อนุญาโตตุลาการเสียชีวิต	✓		
3.3) สิ้นสุดด้วยระยะเวลาสำหรับอนุญาโตตุลาการที่แต่งตั้งโดยศาล	✓		
3.4) คู่พิพาทสาบสูญ	✓		
3.5) อนุญาโตตุลาการไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้	✓		
3.6) คู่พิพาทขอถอนการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการ	✓		
3.7) อนุญาโตตุลาการขอยุติการปฏิบัติหน้าที่	✓		
3.8) อนุญาโตตุลาการมีความเห็นต่างกัน		✓	

จากตารางแสดงผลการเปรียบเทียบข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการอนุญาโตตุลาการในกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทยมีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก โดยบางประเด็นเท่านั้นที่มีความแตกต่างกัน

ผลการศึกษาเปรียบเทียบการอนุญาตตุลาการตามกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย ปรากฏว่า การระงับข้อพิพาททางอนุญาตตุลาการในกฎหมายทั้งสองระบบมีทั้งสอดคล้องกันและแตกต่างกันในประเด็นต่างตามที่ปรากฏในตาราง โดยประเด็นที่ต่างกันระหว่างกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทยนั้นประกอบด้วย 1) สาเหตุการแต่งตั้งอนุญาตตุลาการ 2) ผู้ที่เสนอแต่งตั้งอนุญาตตุลาการ 3) บทบัญญัติที่นำเข้าสู่กระบวนการอนุญาตตุลาการ 4) คณะอนุญาตตุลาการ 5) คุณสมบัติทั่วไป และคุณสมบัติเฉพาะของอนุญาตตุลาการ 6) วิธีการพิจารณา 7) การสิ้นสุดกระบวนการอนุญาตตุลาการ โดยการที่อนุญาตตุลาการมีความเห็นต่างกัน

เมื่อพิจารณาประเด็นที่ต่างกันแล้วจะเห็นได้ว่าไม่ใช่ประเด็นที่มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงแต่อย่างใด หากแต่เป็นความแตกต่างที่มุสลิมในประเทศไทยสามารถปรับใช้ได้ เช่น ประเด็นสาเหตุการแต่งตั้งอนุญาตตุลาการและผู้ที่ยื่นขอแต่งตั้งอนุญาตตุลาการ ซึ่งพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2545 ได้บัญญัติถึงสาเหตุการแต่งตั้งอนุญาตตุลาการว่าต้องเป็นกรณีที่มีข้อพิพาทหรืออาจเกิดข้อพิพาทในอนาคต จึงทำให้ผู้ที่ยื่นขอแต่งตั้งอนุญาตตุลาการมีเพียงแต่คู่พิพาทหรือผู้ที่มีข้อพิพาทกันในอนาคตเท่านั้น แต่กฎหมายอิสลามนอกจากจะแต่งตั้งอนุญาตตุลาการในกรณีที่มีข้อพิพาท หรืออาจเกิดข้อพิพาทในอนาคตแล้วยังมีการเปิดโอกาสให้ทำอนุญาตตุลาการในกรณีการทำสัญญาสมรสได้ ซึ่งการทำสัญญาสมรสนั้นไม่ใช่กรณีที่มีข้อพิพาทหรืออาจมีข้อพิพาทในอนาคตแต่อย่างใด ดังนั้นมุสลิมในประเทศไทยจึงสามารถแต่งตั้งอนุญาตตุลาการขึ้นมาเพื่อระงับข้อพิพาทโดยชอบตามพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2545 ได้ หรือประเด็นองค์คณะอนุญาตตุลาการ ซึ่งพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้เป็นจำนวนคู่เท่านั้น แต่กฎหมายอิสลามมิได้กำหนดว่าจะต้องเป็นจำนวนคู่หรือจำนวนคี่ ดังนั้นหากมุสลิมในประเทศไทยต้องการแต่งตั้งอนุญาตตุลาการจึงสามารถแต่งตั้งคณะอนุญาตตุลาการขึ้นมาตามจำนวนที่พระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2545 กำหนดได้เช่นกัน

ดังนั้นมุสลิมในประเทศไทยสามารถหลักกฎหมายอนุญาตตุลาการอิสลามมาปรับใช้กับพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2545 เพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมไทย และเพื่อให้ประชาชนยอมรับและเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรม อันจะส่งผลต่อความผาสุกของสังคมโดยรวมต่อไปได้

9. ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้

1. จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะเห็นได้ว่าการอนุญาตตุลาการในกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทยนั้นมีความสอดคล้องกันมาก ดังนั้นการนำเอาหลักการอนุญาตตุลาการอิสลามมาปรับใช้ในประเทศไทยจึงสามารถกระทำได้ตามพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2545 ได้

2. การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นเพียงการศึกษาวิจัยในส่วนของประวัติความเป็นมาองค์ประกอบ และเงื่อนไขบางส่วนของการอนุญาตตุลาการในกฎหมายอิสลามเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับ การอนุญาตตุลาการในพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2545 เท่านั้น ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาเพื่อต่อยอดในประเด็นอื่น เช่น การปรับใช้กระบวนการระงับข้อพิพาททางอนุญาตตุลาการอิสลามในประเทศไทย เป็นต้น

3. จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้พบว่าพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2545 เป็นกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับการใช้อุญาตตุลาการนอกศาลของไทย ดังนั้นการนำกระบวนการระงับข้อพิพาทอนุญาตตุลาการอิสลามมาใช้ในประเทศไทยจำเป็นต้องกระทำให้สอดคล้องพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว

4. จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้พบว่า มุสลิมในประเทศไทยสามารถแต่งตั้งอนุญาตตุลาการขึ้นมาเพื่อระงับข้อพิพาททางแพ่งและพาณิชย์โดยใช้พระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2545 ได้

5. จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้พบว่า ประเด็นความแตกต่างระหว่างกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทยในการระงับข้อพิพาททางอนุญาตตุลาการนั้น สามารถนำกฎหมายอิสลามมาปรับใช้โดยถูกต้องตามพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2545 ได้

2) ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอเสนอข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยความเป็นไปได้ในการนำกระบวนการอนุญาตตุลาการอิสลามมาใช้จริงในประเทศไทย
2. ควรมีการศึกษาวิจัยในประเด็นผลการตัดสินใจชี้ขาดของอนุญาตตุลาการในกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย
3. ควรมีการศึกษาวิจัยในประเด็นการนำผลการตัดสินใจชี้ขาดของอนุญาตตุลาการมาปรับใช้ในกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย
4. ควรมีการศึกษาวิจัยในประเด็นผลการตัดสินใจชี้ขาดของอนุญาตตุลาการในกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย
5. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบในประเด็นการคัดค้านคำชี้ขาดของอนุญาตตุลาการในกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย
6. ควรมีการศึกษาความเป็นไปได้อย่างเป็นไปได้อย่างได้และรูปแบบของสถาบันอนุญาตตุลาการอิสลามในประเทศไทย

7. ควรมีการศึกษาวิจัยในประเด็นความรู้ความเข้าใจผู้นำศาสนาอิสลามในประเทศไทย
ไทยเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทในอิสลาม

บรรณานุกรม

หนังสือ

- คณิต ฅ นคร.2548.กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคการบังคับคดี.กรุงเทพฯ:วิญญูชน
ณรงค์ ศิริประชนะ. 2516. ความเป็นมาของกฎหมายอิสลามและตาโตะยุติธรรม. กรุงเทพฯ :
คณะกรรมการอิสลามกลางแห่งประเทศไทย
- เด่น โต๊ะมีนา.2532.กฎหมายอิสลาม.ฝ่ายผลิตตำราและอุปกรณ์ทางการศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
กรุงเทพฯ : แสงจันทร์การพิมพ์
- ตะวัน มานะกุล. 2557. กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในประเทศไทย (โครงการสำรวจองค์ความรู้
เพื่อการปฏิรูปประเทศไทย) กรุงเทพฯ : มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ
- ไชยวัฒน์ บุนนาค.2552 .อนุญาโตตุลาการ ทฤษฎี และปฏิบัติ .บริษัททรัพย์สุรี จำกัด .โรงพิมพ์เดือน
ตุลา.กรุงเทพมหานคร
- ธวัชชัย สุวรรณพานิช. 2557. คำอธิบายพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ ฯ :
นิติธรรมเอ็มโพร์ โปรพริน
- ราชบัณฑิตยสถาน.2556.พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2545.พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพมหานคร
- พิชัยศักดิ์ หรยางกูร.2536. พจนานุกรมการอนุญาโตตุลาการ พร้อมดัชนี.คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.กรุงเทพฯ
- พิเชษฐ์ คงศิลา.2548.พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 : ศึกษาเฉพาะกรณีมาตรา 15
การระงับข้อพิพาท. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.กรุงเทพมหานคร
- สมาคมศิษย์เก่าอาหรับประเทศไทย. 2542. พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมความหมายภาษาไทย.
อัลมะดีนะฮ์ มุเนาะวะเราะฮ์ฮ์ : ศูนย์กษัตริย์พะฮัด เพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน
- เสาวนีย์ อัสวโรจน์.2554.คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยวิธีการระงับข้อพิพาททางธุรกิจโดยการ
อนุญาโตตุลาการ.ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3.สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.ถนนท่าพระจันทร์.
กรุงเทพมหานคร
- อเนก ศรีสนิท.2535. การตั้งอนุญาโตตุลาการ. ใน รวมบทความข้อบังคับ ข้อตกลงระหว่างประเทศ
กฎหมายและคำพิพากษาศาลฎีกาเกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการเล่ม 1. (หน้าที่29-33). กรุงเทพฯ:
เพอร์เฟคกราฟฟิคกรุ๊ป

อนันต์ จันทโรภากร.2558.ทางเลือกในการระงับข้อพิพาท การเจรจา การไกล่เกลี่ย และการ
ประนีประนอมข้อพิพาท อนุญาโตตุลาการ.โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน.คณะ
นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตำราภาษาต่างประเทศ

- Abu Abdullah Muhammad bin Ahmad bin abi Bakr al-Qūrtubī.1964.**al-Yamia li Ahkam al-Qurān**.Dar al-Kitab al-maṣriyah – al-qahirah.5
- Abd Rahman al-Duriy.2002. **‘Aqd al-Taḥkim fi al-Fiqh al-Islami wa al-Qanun al-Waḍ’iy**. Dar al-Furqan li al-Nishr wa al-Tawzy’i.‘Amarah.
- Abdullah bin Muhammad bin ṣād Āl ḵanīn.H.1420 . **At-tahkem fi Shari’ah al-Islam**. al-Alukah.
- Abi al-Ḥasan Ali bin Muhammad bin Ḥabīb al-Mawardiyy al-Baṣriyy.1994/16.**al-Ḥawīy al-Kabir**. Dar al-Kutubal-‘Alamiyah. Beirut
- Abi Shiybah, Abdullah bin Muhammad bin Ibrahim.H.1409/7.**al-Kitab al-Muṣnaf fi al-‘Aḥadith wa al-‘Asār**. Maktabah al-Rashid. Beirut.
- Abi al-Khaṭṭab Maḥfuz bin Ahmad al-Ḥasan al-Kalunaniyy.2004.**al-Hidayah ala Madhhab al-Imam abi Abdillah Ahmad bin Muhammad bin Ḥamban al-Shaibaniyy**. Gharas li al-Nashr wa al-Tawz’i.
- Abu Dawūd Sulaiman bin al-Ash’as.n.d/3.**Sunan Abi Dawud**. Beirut:Maktabah. al-Asrabiyyah , Sida.
- Abu Hasan, Nuruddin Ali bin Abi bakr bin Sulaiman al-Haithamiyy.1994/4.**Majmu’a al-Zawa’id wa Manbi’a al-Fawa’a**. Maktabah al-Qudsiyy.al-Qahirah
- Abu Hasan, Nuruddin al-Milla al-Haruwiyy al-Qariyy, Ali bin Muhammad.2002/7.**Muraqah al-Mafatih Sharah Mushkäh al-Maṣabīḥ**. Dar al-fikr. . Beirut
- ‘Alawey bin Abdulqadir al-Shaqaf.2006/1. **Ṣifat al-Lah al-Waridah fi al-Kitab wa Sunnah**.Dar al-Sunnah,Dar al-Hujrah
- ‘Ala’udin Abu al-Ḥasan Ali bin Sulaiman al-Mardaeyi.1951/11.**al-’Inṣaf fi M’arifah al-Rajih min al-Kilaf**.Muṭaba’ah as-Sunnah al-Muḥammadiyah.
- al-Bukari .Muhammad bin Ismail abu Abdullah.1422.**al-Yamiā al-Musnad al-Ṣaḥīḥ al-Muktaṣar min Amwar Rasulallah wa Sunnanih wa ‘iyamih**. Dar Ṭawk al-Najah.
- Ibrahīm ibn Shamsudin Abi Abdillah Muhammad bin Farḥan al-Ya’amiyy al-Malikiyy.2003/1.**Tabṣirat al-Ḥukkam fi ‘Uṣul al-‘Aqdiyyah wa Manihij al-Ahkam**. Dar ‘Alam al-Kutub li al-Ṭaba’ah wa al-Nashra wa al-Tawzī’a. al-Ryaḍ.
- Ibrahīm Shamsudin Abi Abdullah Muhammad bin farhawn al-Ya’amariyy al-Malikiyy.2003.**Tabṣirah al-Ahkam fi ‘Uṣu al-‘Aqdiyyah wa Manahib al-Ahkam**. Dar ‘Alam al-Kutub.al-Riyaḍ.
- Ibn Kathīr Ismā’il bin ‘Umar.1419/2. **Tafsīr al-Qur’an al-‘Azīm**. Dar al-Kutub al-‘Alamiyah. Beirut
- _____ .1999/2. **Tafsīr al-Qur’an al-‘Azīm**. Dar Ṭayibah li al-nashr wa al-Tawzy’i.
- Ibn Husayn Ahmad bin Faris bin Zakariya. 1979/2. **Mu‘ayam Maqayīs al-Luqḥah**.Dar al-Fakir.

- al-Khaṭīyb al-Shurbiyiy, Muhammad bin Ahmad.1994/4.**Mughniy al-Mukhtaj ila Ma'arifah Ma'anīy 'alfāz al-Mimhaj**. Dar al-kitab al-'Alamiyah. Birut Libanan.
- Mahmud bin Ahmad bin Musa bin Ahmad bin al-Ḥusain al-Hanafiy.2000/9. **al-Binayah Sharah al-Hidayah**. Dar al-Kutub al-'Alamiyah. Beirut.
- Muhammad bin Ali bin Muhammad bin Ali bin Abdulrahman al-Hanafiy al-Haḏkafiy.2002.**al-Dar al-Mukhtar**. Dar al-kitab al-'Alamiyah. Birut Libanan.
- Muhammad al-Zuhaīli.2011.**Attahkem al-shar'ewa al-ghanun fi asri al-hadir**. Mayallah Yamiah Damshik lil Ulumi al-Iktisadiyahwa al-Ghanun.
- Muslim bin al-Hajaj abu al-Hasan.n.d. **al-Musnad al-Ṣaḥīḥ al-Muktaṣar bi Naql al-'adl 'an 'adl I,la Rasulullah**ﷺ.Dar 'ihya 'i al-Tarath al-'araby.
- al- Nawawiy. Yahya bin Sharaf.2005.**Minhaj al-Ṭalībīyn wa'Umdah al-Muftiyn fi al-Figh**. Dar al-Fakr.
 .H.1392/12.**al-Minhaj Sharah Ṣaḥīḥ Muslimbin al-Ḥajaj**. Dar 'Iḥya'a al-Tarath al-'Arabiyy. Beirut.
- Qadiriy Muhammad Mahmud. 2009 .**Attahkem fi Ḍawá Ah-kam al-Shari'ah al-Islamiyah**. Dar al-Samīā li al-Nashr wa al-Tawṣeā. al-Riyaḏ al-Saudiyah
- al-Qadiriy, Muhammad bin Husin bin Ali al-Tawriy al-Ḥanafiy.1997/7. **Takmilah al-Baḥr al-Ra'iq Sharḥ Kanz al-Diqa'iq**. Dar al-Kutub al-'Alamiyah. Beirut.
- Qaḥṭan Abdul al-Rahman al-Duriy .2002. **'Aqad al-Tahkem fi al-Fiqh wa al-Qanun al-Waḏ'i**. al-Ḍurey Dar al-Furqan li al-Nashr wa al-Tawṣeā.
- al-Qurṭubīy Abu abdullah Muhammad bin Ahmad. 1967/5. **al-Jami'a li Ahkam al-Qurān**. Dar al-Kutub al-Miṣriyah.al-Qahirah.
- Al-Shafi'iy, abu-Abdullah Muhammad bin 'Idris bin Abbas.1990/5.**al-'Um**.Dar al-Ma'arifah. Beirut.
- al-Ramliy,Shams al-Din, Muhammad bin abi-al-Abbas Ahmad bin Hamzah. 2003/8.**Nihayah al-Muhtaj ila Sharah al-Minhaj fi fiqh ala Madhhab al-Shafi'iy Radiyallah 'anhu**. Dar al-Kutub al-'Alamiyah. Beirut.
- al- Ṭabriy. Muhammad bin Jarīr bin Yazīd bin Kathīr bin Ghalib al-'Amliy abu Ya'afar al-Ṭabriy.2001/8.**Yami'a al-Bayan 'an Ta'awīl 'Ay al-Qur'an**.Dar Hijr li al-Ṭaba'at wa al-Nashr wa al-Tawzī'a wa al-'I'alan.
- al-Ṭabranīy.Sulaiman bin Ahmad bin 'Ayub .n.d./5 **al-Muayam al-'Awsaṭ. Dar al-Ḥarmin**. al-Qahirah.
- 'Usman bin Ali bin Muḥajan al-Bara'iy Fakhrudin al-Zaila'iy al-Hanafiy.H.1313.**Tabyīn al-Ḥaqa'aq Sharḥ Kanz al-Daqa'aq wa Ḥashiyah al-Shilbiy**.al-Muṭaba'ah al-Kubra al-'Amīriyah. Al-Qahirah.
- Yawar Ali.1970/5.**Al-Mufaṣṣ fi Tarīḫ al-Ārab gabl al-Islam**.Dar al-Īlm lilmalayin.Birut Libanan.

รายงานวิจัย/วิทยานิพนธ์

- กิตติศักดิ์ ปรกติ และคณะ.2554. รายงานวิจัยเรื่อง ระบบการปรับใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทย. สถาบันวิจัยและใช้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เสนอต่อ สถาบันรพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม

- ขอชาลี เบ็ญหมัด.2555. มุฟตีแห่งประเทศไทย : ความจำเป็น ความเป็นไปได้และรูปแบบ.
 วิทยานิพนธ์.ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต.สาขาอิสลามศึกษา.มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ .(สำเนา)
- ปิยะพงษ์ ทองดี.2549.ศาลที่มีเขตอำนาจภายใต้พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545.
 วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
 (สำเนา)
- พิเชษฐ์ คงศิลา. 2548.พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 : ศึกษากรณี มาตรา 15 การ
 ระงับข้อพิพาท. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์
 มหาวิทยาลัยรามคำแหง(สำเนา)
- มะรอนิง สาแลมิง และคณะ. 2554. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทว่าด้วยครอบครัว และมรดกของ
 คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดชายแดนภาคใต้. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์
 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ร่วมกับส่วนนโยบาย และยุทธศาสตร์จังหวัดชายแดนภาคใต้
 (สำเนา)
- _____ . 2555. การพัฒนาระบบและศักยภาพการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทว่าด้วย
 ครอบครัวและมรดกตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้.รายงานการ
 วิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ร่วมกับส่วนนโยบาย และยุทธศาสตร์จังหวัด
 ชายแดนภาคใต้ (สำเนา)
- นवलนภา อภิบาลศรี.2556. ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายในการใช้กระบวนการอนุญาโตตุลาการ
 ในสัญญาสัมปทาน.วิทยานิพนธ์ปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต.มหาวิทยาลัยศรีประ
 ทุม วิทยาเขตชลบุรี (สำเนา)
- วโรตม ศิริมณีธรรม. 2549. การคัดค้านอนุญาโตตุลาการ . จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.กรุงเทพฯ.(สำเนา)
- ศิวตล กาหลง.2554.พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545: ศึกษาปัญหาการแต่งตั้งและการ
 ถอดถอนอนุญาโตตุลาการ.วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. มหาวิทยาลัย
 จุริกจบัณฑิต.(สำเนา)
- ศรีรุ่ง ทองพรรณ.2556. การศึกษารูปแบบทางอนุญาโตตุลาการ: กรณีข้อพิพาททางการแพทย์.
 วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาธารณสุขศาสตร์) สาขาวิชาเอกบริหาร
 กฎหมายการแพทย์และสาธารณสุข บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล (สำเนา)
- อิสมาแอ อาลี และวรรณณา แผนมุนิน. 2548. การได้มา บทบาท และหน้าที่ของผู้ทำหน้าที่ วะลีอาม
 ของชาวมุสลิมในประเทศไทย : ศึกษาเปรียบเทียบกรณีจังหวัดปัตตานี และสงขลา. รายงาน
 วิจัยวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี(สำเนา)
- บทความวิชาการ/บทความวิจัย

มะรอนิง สาแลมิง และฆอซาลี เบ็ญหมัด.2556.การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทครอบครัวและมรดกตาม
บทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดชายแดนภาคใต้.
โครงการประชุมทางวิชาการนำเสนอผลงานระดับชาติ บัณฑิตวิทยาลัยและการวิจัย
มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา. น.89

จารูณี มณีรัตน์.2555. บทความเรื่อง การระงับข้อพิพาทโดยวิธีการ อนุญาโตตุลาการในคดีที่มีทุน
ทรัพย์เล็กน้อย : ศึกษากรณีระยะเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี.ฉบับเดือนธันวาคม
2555. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย อัสสัมชัญ

พรรณพิมล อู่ตระกูล .2553.อนุญาโตตุลาการของศาลไทยวารสารกรมบัญชีกลาง. ปีที่51 ฉบับที่6
เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม 2553.สำนักความรับผิดชอบทางแพ่ง.กรมบัญชีกลาง

พิชัยศักดิ์ หรยางกูร.2535. การอนุญาโตตุลาการ:ความรู้เบื้องต้นในทางทฤษฎี. ใน รวมบทความ
ข้อบังคับข้อตกลงระหว่างประเทศ กฎหมายและคำพิพากษาศาลฎีกาเกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการ
เล่ม 1. (หน้าที่ 3-4). กรุงเทพฯ: เพอร์เฟกกราฟฟิคกรุ๊ป

วรวิฑูมิ ทวาทศิน.2538. การนำกระบวนการระงับข้อพิพาทของศาลในต่างประเทศมาประยุกต์ใช้เพื่อลด
ปัญหาปริมาณคดีของศาลชั้นต้น. บทบัณฑิตย, ตอน 3 เล่ม 51. กรุงเทพมหานคร

อนันต์ จันทโรภากร. 2533(มีนาคม-เมษายน). การระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการ. นิตยสาร
กระทรวงยุติธรรม ตุลาคม, เล่มที่ 2 ปีที่37

บทความวิชาการ/บทความวิจัย ภาษาต่างประเทศ

Aseel al-Ramahy.n.d. **Sulh : A Crucial Part of Islamic Arbitration.**Islamic Law and
Law of the Muslim World. Research Paper Series. New york : New york Law
School.

กฎหมาย

กฎหมายตรา 3 ดวง เล่ม 1.2548 ฉบับพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง.พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพมหานคร :ตาดตา พับลิเคชั่น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและพาณิชย์

พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540

พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545

พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562

คำพิพากษาศาลฎีกา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 503/2526 (ออนไลน์). สืบค้นจาก : [http://deka2007.supremecourt.or.th](http://deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/search.jsp)
/deka/web/search.jsp [8/3/2559]

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 719/2549 (ออนไลน์). สืบค้นจาก [http://deka2007.supremecourt.or.th](http://deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/search.jsp)
/deka/web/search.jsp [9/3/2559]

คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 4896/2557 (ออนไลน์). สืบค้นจาก

<http://deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/search.jsp> [12/4/2560]

คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 2562/2540 (ออนไลน์). สืบค้นจาก

<http://deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/search.jsp> [12/4/2560]

เว็บไซต์

วรพล หนู่นุ่น.2011.วิธีการของมิลล์ (Mill's Method) (ออนไลน์). สืบค้นจาก :

<http://chinekhob.exteen.com/category/Epistemology/page/2> [13/3/2559]

ธนภษ จันทรพิลา. 2553. สารสำคัญของพระราชบัญญัติอนญาโตตุลาการ พ.ศ. ๒๕๔๕ (ออนไลน์)

สืบค้นจาก : <http://iel039.blogspot.com/2010/04/blog-post.html> [11/3/2559]

สำนักงานอนญาโตตุลาการ (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <http://www.tai.coj.go.th> [13/4/2560]

Prince of Songkla University
Pattani Campus